

Over de PUTTERS in mijn Schouwse boomgaard

Door J. P. C. Boot

Als ik mij goed herinner was het in 1938, dat de toenmalige opzichter over de bezittingen van het Siot Haamstede mij meedeelde dat er in een van de fruitbomen van de slottuin een *putter* had gebroed. 'Evens gaf hij mij de raad ook in onze boomgaard eens uit te kijken naar deze vogels. Volgens de literatuur nestelt de *putter* graag in fruitbomen en aangezien in het begin van de dertiger jaren vele percelen aan de zoom van de Schouwse duinen met pit- en steenvruchten waren beplant, zou het dus mogelijk zijn, dat de *putter* zich in deze nieuwe boomgaarden vestigde. Mijn broer en ik begonnen uit te kijken naar dit vogeltje, dat wij alleen nog maar kenden als zwervertje — dikwijls met een aantal soortgenoten verenigd tot kleine groepjes — langs Schouwens dijken en wegen, zoekend naar zaden van distels en andere composieten, daarbij opvallend door zijn „bonte-lappenkleedje”. Het lijkt wel of dit vogeltje zich in deeltigheid heeft moeten behelpen met allerlei overschotjes uit de „pluimagewinkel” om zich daarvan een pak te maken.

Hoe het ook zij, dat bonte uiterlijk maakt het *puttertje* tot een van onze mooiste vogels.

Ons geduld werd wel erg op de proef gesteld. Langzamerhand begonnen we de hoop op een broedgeval zelfs op te geven. Toch zagen we wel *putters* in onze boomgaard. Vrijwel het hele jaar door. In de wintermaanden dikwijls in gezelschap van andere vinkachtigen. Totdat we in 1948 begonnen met het dunnen van het fruit. Op oudere bomen is dit, wil men behoorlijk grote vruchten oogsten, noodzakelijk. 'Evens werd het noodzakelijk de besputtingen met insecten- en zwamdodende middelen tot ver na de bloeitijd voort te zetten. Een en ander bracht mee dat men als het ware ieder takje van iedere boom herhaaldelijk grondig onder ogen kreeg tijdens het dunnen en spuiten. Hierdoor ontdekten we in dat jaar onze eerste twee nestjes. Eén in een pereboom en één in een appelstruik. Blijkbaar vonden de *putters* toen de bomen pas groot (hoog) en dicht genoeg om er hun tij-

delijke woningen aan toe te vertrouwen. In de jaren die nu volgden vonden we steeds meer *putters*nesten. De top bereikten we (voorlopig?) in 1958, met een aantal van zeventien nesten.

Deze zeventien waren verspreid over een oppervlakte van ongeveer 6 ha. Vooral de plaats voor het eerste broed wordt erg hoog gezocht, d.w.z. in de windschermen, die bij ons worden gevormd door Italiaanse populieren van ongeveer 20 meter hoog. Zo zagen we op 20 mei 1959 reeds half volwassen jongen in zo'n populier op ongeveer 15 meter hoogte. Ook een rij elzen, met vrij brede bovenkroon, werd als eerste broedplaats uitverkoren. Verder is me nog een vroeg broedgeval bekend uit een aan de boomgaard grenzende particuliere tuin, in een groep coniferen.

Vermoedelijk geven de *putters* voor het eerste broed de voorkeur aan de genoemde bomen, omdat het gebladerte van de fruitbomen dan nog te doorzichtig is. Dit komt pas omstreeks begin juni in volle wasdom. We worden in dit vermoeden gesterkt, doordat van een nest dat we op 21 mei 1959 in aanbouw vonden op een overigens nog al tamelijk in het oog lopende plaats in een Zigeunerin (appelsoort), een paar weken later het legsel was geroofd (mogelijk door *kauwtjes* of *Vlaamse gaaien*).

De meeste nesten na juni vonden we in fruitbomen. Vooral in grootkronige met een dichte bladstand. Bij de appel b.v. in oude goudreinetten en bij de peren in Legipont. Het nest is dan meestal zo gebouwd, dat het door enkele flinke bladeren vooral tegen waarneming uit de lucht goed geschut is. Toch zijn er *putterpaartjes*, die ook later in het jaar nog de voorkeur geven aan de populieren. Een nest van zo'n paar vond ik op 26 augustus 1958 met half volwassen jongen. Mogelijk een derde broedsel? Op 3 september vlogen de jongen uit. We waren hiervan getuige, omdat we juist vlak in de buurt aan het plukken waren. Een van de jongen vond

het blijkbaar zo prettig in de nabijheid van mensen, dat het zich onder het uiten van allerlei putterlijk gekwetter op de arm van mijn broer neerzette en daar zo lang bleef zitten, dat ik tijd had thuis mijn camera te halen en het geval te fotograferen.

Vermeldenswaard is ook een broedgeval even buiten de boomgaard, in een van de perebomen van de Dorpsring van Burgh. Op nauwelijks twee meter van een woonhuis en bijna boven het in de maanden juli en augustus (1958) wel zeer drukke verkeer. Het straatrumoer scheen de *putters* niet te hinderen. Dit laatste was blijkbaar ook het geval bij een paartje *putters* in de westduitse stad Trier. Toen ik in mei 1960 daar tussen de marktkraampjes door liep (op de Viehmarkt) hoorde ik op eens boven het rumoer uit het geluid van de *putter*. Het kostte me niet veel moeite in een van de op de markt staande robinia's het nest te ontdekken.

Het laagst gelegen nest dat we tot nu toe vonden lag op manshoogte in een appelboom (juli 1957). Een pracht gelegenheid om het te bestuderen. Het was erg klein en had een komvorm. Als bouwstoffen worden heel dunne plantevazels, draadjes, haren enz. gebruikt, terwijl het van binnen met een viltachtige laag wordt bekleed. Voor dit laatste maken de vogels veel gebruik van zaadpluis van de schietwilg (*Salix alba*), de wilg dus waarvan onze knotwilgen worden „gemaakt” en verder van het pluis van de abeel (*Populus alba*) dat in de zomer eveneens in grote massa's voorhanden is. De viltlaag van het nest ziet er door het gebruik van dit pluis dan soms ook uit als een sneeuw-witte deken. Dikwijls zien we de vogels in de buurt van de fruitschuur naar nestmateriaal zoeken. Een hele tijd kunnen ze soms zitten trekken om een draadje los te krijgen uit een dot poetskatoen.

Bij dit verzamelen van bouwstoffen zijn ze altijd samen, maar er is er maar één, die het werk doet. De ander kijkt toe (en uit wellicht!). Is er genoeg „opgeladen”, dan vliegen ze naar de bouwplaats, meteen aan ons verradend in welke richting we moeten gaan zoeken. Daarom leggen we soms wel opzettelijk

wat zaadpluis van de balsempopulier (dat is nog veel groter en aanlokkelijker) op het dak van een rommelschuurtje vlakbij. Prompt komen de bouwers het (gezellig kneuterend) weghalen. Een *putter*, afgeladen met dit pluis, ziet er wel heel koddig uit. Net een kerstmannetje!

Wat het aantal eieren betreft: we hebben legfels gevonden van vier, maar ook van vijf en zelfs zes stuks. De kleur van de eitjes is bijna wit, met rossige vlekjes en puntjes, waardoor het geheel er enigszins rose uit ziet.

Hoe lang de broedtijd duurt en of beide partners zich hiermee om beurten bezig houden, hebben wij niet kunnen nagaan. Wel broedt het vogeltje erg vast. Het snaveltje met de rode kopveertjes zijn dan juist boven het nestje zichtbaar. Bij bespuiten of nevelen van de bomen blijven ze rustig op het nest.

Volgens Brehm worden de jongen eerst met kleine insecten gevoerd. We hebben dit niet kunnen controleren, maar wel hebben we tijdens het fruitdunnen dikwijls gezien dat *putters* de onderkant van de bladeren der topscheuten nauwkeurig afzochten naar bladluizen en deze ook opaten. Al spoedig wordt dan overgeschakeld op zaadvoer. Dit zaad halen ze ver buiten de boomgaard. Mogelijk heeft elk paar zijn eigen zaadveld, want ze vliegen in alle richtingen weg. Ik heb ze dikwijls zaad zien verzamelen van allerlei distels in duinpannen en zag ze ook op ongeveer een halve km van de boomgaard in de polder (waar nog geen houtgewas groeide tengevolge van de overstroming in 1953, op ongebruikte gronden (herverkaveling) zaad verzamelen van klein kruiskruid (*Senecio vulgaris*), dat daar erg veel groeide. Voorts zag ik ze veel op dikwijls nog in de omwindsels gesloten „kaarsjes” van de paardebloem en in het groepje korenbloemen in mijn tuin. Vooral dat laatste was een prachtig gezicht, die twee kleurige vogeltjes tussen het korenbloemeblauw.

Omdat het reeds genoemde lage nestje niet ver van de schuur lag en de bewoners ervan — evenals trouwens de meeste *putters* in onze boomgaard — vrij mak waren, wilde ik van de gele-

genheid gebruik maken om er een paar kleurendia's van te maken op het ogenblik dat de jongen werden gevoerd. Op een paaltje werd een „schijncamera” in de buurt van 't nest geplaatst om de vogels wat te wennen en een paar dagen later, op de eerstvolgende vrije dag, zat ik al om 8 uur in mijn schuilhokje in spanning te wachten op de dingen die komen zouden. Ik had gerekend in een uur tijd toch wel een stuk of vier opnamen te kunnen maken, zoals ik dat wel bij andere kleine vogels had gedaan. Maar wat kwam ik bedrogen uit! De eerste keer dat de ouders met voer kwamen was om kwart voor negen. Juist op een moment dat een grote wolk de zon verduisterde. Geen kleurenfoto dus!

Dan maar even naar het voeren kijken. Terwijl de ene vogel met braakachtige bewegingen de wijd opengesperde snaveltjes trachtte te bevredigen, zat de andere een paar meters hoger op een wiebelend twijgje uit te kijken, af en toe iets roepend, dat zich ongeveer laat beschrijven als „piekelija”. Daarna werden de rollen omgekeerd en toen beide vogels hun voorraad hadden opgevoerd, vlogen ze samen hoog over het geboomte weg, elkaar telkens toeroepend: „stiekelniek, stiekelniek”.

Bijna een vol uur bleven ze weg! Met de zon ging het nog steeds niet naar wens. Liever geen foto, dan een slechte, dacht ik en bleef geduldig wachten. Weer bijna een uur! Maar toen werd mijn geduld beloond. Niet alleen dat de zon er volop bij was, maar de vogels weken van de eerder vastgestelde gewoonte af en kwamen alletwee tegelijk bij het nest! Dat mocht ik niet laten glippen! Reeds tikte de sluiters van de camera. Even keken de vogels daar wat verwonderd naar, maar ze lieten zich niet storen en voerden rustig verder. Het werd mijn tot nu toe beste opname van de *putter*.

Als ik later nog eens opnamen van *putters* maakte, ging ik tussen het voeren rustig een kopje koffie drinken. En inmiddels heb ik geleerd, dat het door de ouders gehaalde zaad eerst in de krop een voorbereiding moet ondergaan, vandaar dus die lange tussenpozen. (Zou het bovendien ook niet zo zijn, dat de jongen van zaadetertjes veel

langer doen over de vertering van hun voedsel, dan jonge insektenetertjes, zodat de laatste ook daarom vaker moeten worden gevoerd? Ik kan me niet herinneren, hier ooit iets over te hebben gelezen. — Zws.)

Zoals bij alle jonge vogels, komt ook bij jonge *putters* wat in de snavel wordt gestopt er aan het andere eind, zij het in andere vorm, weer uit. Maar *putter*ouders gunnen zich klaarblijkelijk niet de tijd, om dit behoorlijk op te ruimen, zoals de meeste andere vogelouders doen. Daardoor wordt het vooral bij bijna volwassen jonge een vieze smeerbeel om het nest. Iets, wat we van zo'n mooi vogeltje niet zouden verwachten.

Als de jongen uitvliegen hebben ze nog niet het mooie pakje van de ouders. Alleen het geel op de vleugels is dan nog maar zichtbaar. Een tijdlang blijft het broed nog gezellig bijeen, meestal in de windschermen verscholen. Als dan de ouders met voer arriveren wordt de stilte verbroken en klinkt er een vrolijk geschetter. Later vormen ze nog wel grotere gezelschappen, die het land in trekken.

Gaarne komt de *putter* op drinkplaatzen voor vogels. In het droge jaar 1959 goten we in de zomer geregeld wat water in de goot van het al meer genoemde rommelschuurtje. Het waren voornamelijk *putters*, die hier kwamen drinken. Dat zich in hetzelfde water even tevoren *merels* of mezen hadden gebaad bleek geen bezwaar te zijn.

De zang vind ik erg moeilijk te beschrijven. Het is een opgewekt klinkende vlugge opeenvolging van allerlei kwettermotiefjes en „draaitjes” en wordt meestal ten beste gegeven van het hoogste topje van een populier of wilg, liefst vanaf een dode tak met ruim uitzicht. Nadert een wijfje, dan klinkt een kort „diedlāju”, waarbij tevens met het hele lichaam een zwaai van ongeveer 90 graden wordt beschreven (balts?). Rivalen of al te vrijpostige burens worden met een scherp „serrerrerrerrerr” buiten het territorium gebracht. Is de vogel angstig, dan hoort men een klagend „dläji”.

Ik herinner me één geval van schade, veroorzaakt door *putters*. Jaren geleden hadden we eens wat geselecteerde wit-

lofwortelen geboot om er zaad van te winnen. Voordat dit echter rijp was, werd het geregeld door de *putters* weggehaald. Daar staat tegenover, dat de vogel nuttig is door het vernietigen van vele onkruidzaden (chemische onkruidbestrijding is wel afdoender!) en schadelijke kleine insecten. Boomgaarden gebruiken ze alleen als broedplaats. Ze zijn er absoluut onschadelijk.

Als natuurlijke vijanden van de *putter* kan ik uit eigen waarneming noemen *kauwtjes* en *Vlaamse gaaien*. Vooral eerstgenoemde komen soms in troepen van zes tot tien stuks uit het naburige bos van het Slot Haamstede de boomgaard afstropen en wee de vogels, die hun nest niet al te goed hebben verborgen! Een enkele „lijmstokker“, die hier een paar jaar geleden goede zaken dacht te kunnen doen, werd door medewerking van de bevolking onschadelijk gemaakt.

Eén keer hebben we een nest met dode jongen aangetroffen na beneveling van de fruitbomen met systox (een zeer giftige fosforverbinding met anticholinesterase werking). De nevel is vermoedelijk door de huid van de nog vrij naakte jongen in het lichaam gekomen. De laatste jaren worden minder giftige middelen gebruikt, met toch ook wel voldoende insectendodende werking. Behalve voor de *putters* is dat ook voor onszelf gezonder.

Of onze *putters* zich ook zullen vestigen in de nu opgroeiende moderne fruitaanplantingen (smallen spillen) met lage windschermen en in hoeverre hun bestaan gevaar loopt door de steeds intensievere chemische onkruidbestrijding, die hun voedselplanten ernstig kan bedreigen, zal de naaste toekomst ons leren. Laten we er het beste van hopen.

NASCHRIFT. Wij zijn de heer J. P. C. Boot zeer erkentelijk dat hij ons toestond dit aardige en leerzame artikel, dat oorspronkelijk werd gepubliceerd in „*Sterna*“, het orgaan van de Vogelwacht „Schouwen-Duiveland“ (waarvan de heer Boot voorzitter is), ook in „*Het Vogeljaar*“ te publiceren, waardoor het de veel ruimere verspreiding krijgt, die het ongetwijfeld verdient. In de brief, waarin hij ons deze toestemming verleende, schreef de heer Boot

nog: „Doordat ik het stuk reeds in het voorjaar opstelde, zijn er geen gegevens over dit jaar in verwerkt. Dat is wel jammer, want juist nu was er in mei al een broedgeval in een pereboom bij een collega van me. Enigszins afwijkend dus van mijn waarneming, dat ze eerst de dichtere populieren verkiezen.

„En dan nog iets: het is wel heel droevig, dat alle nestjes van *putters* die we dit jaar tot nu toe in onze boomgaard vonden (zeker acht stuks) door *kauwtjes* en *Vlaamse gaaien* zijn verstoord. Trouwens, ook de eitjes van vinken en groenlingen werden telkens geroofd. Soms telden we veertien *kauwen* tegelijk, die de windschermen en vruchtboomen kwamen afstropen. Dit is een ramp! Mogelijk hebben de *putters* met hun tweede broed straks meer geluk, daar de *kauwen* hun jongen nu wel hebben opgekweekt, maar we zullen hier toch wel wat aan moeten doen.”
